

בענין בדיקת חמץ - שיעור 226

I. כללי הענין

(א) עיין ברש"י (פסחים 3:) שטעם הבדיקה שלא יעבור עליו כבל יראה וכבל ימצא (שמות י"ג:ט"ו וי"ט ושם י"ג:ז) והר"י כתב דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים לבדוק חמץ ובערו שלא יבא לאכלו והר"ן כתב דמהתורה או ביטול או בדיקה וביעור ולמי שמבטל סגי בהכי מדאורייתא אלא מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם החמירו ועיקר כרש"י והר"ן (שער הציון תל"ג - מ"ד)

(ב) כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה (תל"ג - ג) ועיין במ"ב (סקי"ג) דאפילו מקום שאין רגיל להשתמש בו חמץ כל השנה רק שיש לחוש שמא הכניס שם חמץ באקראי ג"כ צריך בדיקה וטעמא דמילתא משום דעיקר בדיקה על הספק נתקנה ועיין כמעשה רב (קע"ח) ויש מקילין בהבדיקה שערי תשובה (תל"ג - 3) ודעת תורה (תל"ג - 3) וחכמת שלמה (תל"ג - י"ח) דאם בדק היטב קודם ליל י"ד אין צריך לבדוק בדיקה גמורה כליל י"ד שהוא בחזקת מקום שאין מכנסים בו חמץ ועיין בשער הציון (תל"ג - י"ח)

II. זמן העדיף לבדיקת חמץ

(א) לפי דעת המג"א (תל"ח - סק"ח) צריך לבדוק בביהשמש ועיין כמעשה רב (קע"ח) שכתב שהגר"א היה מתחיל לבדוק קודם הלילה וכן מנהג ליובאוויטש (פסקי תשובות תל"ח - הטרה 11) וזה שיטת הראב"ד דנקט התנא לשון אור לומר בתחלת הלילה שיש עדיין אור אמנם הרא"ש והט"ז (סק"ח) והא"ר (סק"ה) והחזק יעקב (סק"ח) פסקו דתיכף אחר יציאת הכוכבים מתחילין לבדוק וכ"כ המ"ב (סק"ח) וכ"כ השו"ע הרב (תל"ח - ו) דאע"פ שיבדוק אח"כ ה"ז מבטל תקנת חכמים וצריך לבדוק בצ"ה מיד ובמועדים וזמנים (ג - רפ"ו) כתב דהגרי"ז מבריסק לא המתין בבדיקת חמץ לזמן דר"ת

(ב) לענין לימוד בזמן הבדיקה הטור כתב שצריך להפסיק וכ"כ הרמ"א (תל"ח - 3) וסברתו דעיקר מצוה לכתחלה קבעו חכמים בתחלת הלילה אמנם רבינו יונה כתב דא"צ להפסיק כ"כ המחבר דאפילו בק"ש שהוא דאורייתא קי"ל דאין מפסיקין (מ"ב סק"י)

III. אם צריך לכבות האלקטרי בשעת הבדיקה

(א) עיין במועדים וזמנים (הגדה 3 דיקת חמץ אות ח) דכשהחדר מואר באלקטרי כעין יום ואין יתרון לאור הנר בהרבה מקומות אולי לא מהני בהו ולכן האלקטרי עושה החדר כאור היום ושרגא בטיהרא דלא מהני ואין לומר כדעת האחרונים שאור האלקטרי גופא מהני לבדיקה ודינה כאכסדרה דהתם מיירי במקום פרוץ דוקא ונגד השמש ממש והעולם לא נהגו לכבות אולי משום דהאלקטרי חשיב נר כללי להחדר ונר בדיקה חשיב נר פרטי לחורין וסדקים ולמעשה כל אחד כמנהגו נוהג ועיין בארחות רבינו (פסח אות ו) שהגר"י קניבסקי לא כיבו את החשמל בחדר (פסקי תשובות תל"ח - 3)

(ב) לבדוק החמץ ע"י פנס חשמלי (flashlight) ובברכה עיין בשערים מצויינים בהלכה (קי"ח - סק"ד) דתלוי אי אור זה מקרי נר או לא דקפדי חז"ל (פסחים ז:) שיהיה דוקא לאור הנר ופסק להיתרא ועוד אין צריך שהאדם הבודק ידליק נר הבדיקה ועוד אין מברכין על הדלקת הנר כמו שבת ועוד דלא גרע מאכסדרה שלאורה נבדקת (פסחים ח:) ואפ"ה מהדרים עליה לעשות כמנהג אבותינו לבדוק בנר של שעה כ"כ השו"ת שבט הלוי (ח - קל"ו) ורב אהרן קאטלר ורב משה פיינשטיין הסכימו לדברי הנ"ל וכן משמע מהשו"ת יחזה דעת (ח - ז)

IV. בדיקת חמץ בכף של עץ הרמ"א (תמ"ה - ג) כתב דאם לא מצא חמץ כשבדק ישרוף הכלי שלקח לבדיקה כדי שלא ישכח חובת ביעור ועיין בערוך השלח

(פקי"ב) דלדידן א"צ כיון דמנהגינו להניח פתיתי חמץ ועיין בחק לישראל (ער"פ שחל צצצת עמוד ל"ח) דבעינן לשרוף בעצים דומיא דנותר (נטעי גבריאל דף ל"ו)

V. בדיקת הכיסים אם צריך לאור הנר עיין ברמ"א (תל"ג - י"ב) דחייב אדם למשמש בכגדיו ע"ש וה"נ הכא (מהרי"ו) ועיין בא"א מבוטשאטש (תל"ד - ב) דכיון שנקל להפכם וידוע שלא נשאר בהם כלום הוה ליה כאכסדרה שנבדקת לאור החמה ועוד כיון שאין שייך להכניס שם נר דינו כאמצע של חצר שאין בסגנון בדיקה בנר כלל וסגי באור היום וכ"כ החק יעקב (תל"ג - י"ב) ולכן אולי בקארס וכדומה המנהג לנקותו לאור היום בוועקעמקלינער (vacuum) כי קשה לבודקו ע"י נר ופשוט דגם תחת המטה אין בודקין בנר של שעוה

VI. בדיקת חמץ בבית מלאכה עיין בשערים מצויינים בהלכה (קי"א - סק"ה) דאם הם רחוקים מכיתו נראה דיותר טוב לבדוק קודם דאתו משם ביום י"ג בלא ברכה כיון שהוא יבדוק את ביתו בליל י"ד וביום י"ד אפשר שישכח או שלא יכנס (ע"ש)

VII. בדיקת הספרים לפסח עיין בחזו"א (קט"ז - י"ח) דאף שאמרו פירורים לא חשיבי זה דוקא לענין שאין צריך לבטלם מ"מ אין חילוק בין פירורים לגלוסקא יפה בחשש שמא יבוא לאכלו והלכך חייבין לבדוק את הספרים כ"כ במעשה רב (קט"ד) ועיין בשו"ת שבט הלוי (ב - קל"ו) שא"צ לבדוק לאור הנר רק ינערו היטב ובחזון עבדיה (צהגה הערה ד) כתב דסמכינן על הביטול ואין בודקין הספרים מפירורי חמץ וכ"כ השו"ת אור לציון (ב - ל"ז) ע"ש וכן דעת רב משה פיינשטיין ומ"מ הרוצה ללמוד בעת האוכל יניח את הספר רחוק מהשלחן על סטנדר וכדומה (פסקי תשובות תל"א - ד)

VIII. בדיקה במקומות שמוכרים לעכו"ם עיין במ"ב (תל"ו - סקל"ז) שדעת המקור חיים וח"א שצריך לבדקן והבנין עולם וחת"ס וא"א מקילים וכן המנהג וטעם הדבר דכמו שאין חיוב בדיקה להחמץ שמשייר לצורך מחר לאכילתו ה"נ משייר אותם למחר למכירה

IX. יש אומרים שיש עצה שימכור ביתו עם כל תכולתו לנכרי ובכך נפטר מבדיקת חמץ עיין במנחת חינוך (מ"ה ט) שהביא מחלוקת ראשונים אם תשביתו הוא בשב ואל תעשה כמו שחיטה או שהוא מצוה בקום ועשה כמו ציצית (פסחים ד:): לרש"י בשב ואל תעשה ולתוספות בקום ועשה ומשמע מהרמ"א (תמ"ה - ג) הוא רק בשב ואל תעשה (ישרוף הכלי סגי) מ"מ יש להם לשייר לפחות חדר אחד בביתם שלא ימכרו לנכרי ויקיימו שם מצות בדיקת חמץ בליל י"ד או אם אין שם בליל י"ד יבדקו בליל הקודם לאור הנר בלא ברכה ורשאי לשרוף בלילה מיד

X. בנים נשואים הנוסעים להריהם או אכסנאי עיין במהרש"ם (ג - רנ"ב) שנתן עצה שיבקש מבעה"ב שישכור לו את החדר שמתאכסן בקנין וכן יתן לו במתנה מאכלי חמץ ויתחייב בבדיקה (תשובות והנהגות ז - י"ח) ויש חולקין (שו"ת שבט הלוי ד - מ"ד) ולכן אל יברך בעצמו אלא ישמע מבעה"ב אמנם אורחים בבית מלון שהשכיר חדר לפני ליל י"ד חל חיוב על האורח לבדוק את חדרו בליל י"ד ובברכה כדין שוכר (תל"ז - ב) אמנם חולה בבית חולים יבדוק בלא ברכה (תורת היולדת מ"ג - ב)

XI. היוצא לדרך ובודק לפני ליל י"ד כתב המנחת יצחק (ח - ל"ה) דאינו מניח עשרה פתיתי חמץ משום דאין מברכים ואין חשש לברכה לבטלה אבל השו"ת קנין תורה (ז - פ"ז) כתב דאין מוכח שמקיים התקנה בלא פתיתים דאולי מחפש אחר מחט שנאבדה

XII. עשה צרכיו באמצע הבדיקה רשאי לברך אשר יצר ולא דמי לפסוקי דזמרה לדעת רוב הפוסקים דכיון שכבר התחיל במצוה אע"פ שהפסיק א"צ לחזור ולברך ועוד דבדיקת חמץ נמשכת הרבה זמן ושמא ישכח (נטעי גבריאל י"ד - ה)

לבית ההדפסה י"י לרפאלה שלמה להארא דאורא החולה יצחק בן ח"י רחל בתקא סאר חו"י ישראל א"א